Супольнасьць

БЮЛЕТЭНЬ КААРДЫНАЦЫЙНАЕ РАДЫ КАНФЭДЭРАЦЫІ БЕЛАРУСКІХ СУПОЛАК

ЧЭРВЕНЬ–ЛІПЕНЬ 1989 №4

ШУКАЙЦЕ...

У 1921 г. у Вільні выйшла ў сьвет параўнаўча невялікая праца цікавага і самабытнага беларускага мысьліўцы Ігната Абдзіраловіча /Ігната Канчэўскага/ "Адвечным Шляхам / досьледзіны беларускага сьветагляду/". Праца, якая даволі засяроджана выразіла духовыя пошукі часткі беларускай інтэлегенцыі ў пераломныя для гісторыі Бацькаўшчыны перыяды, праца, без якое наўрад ці здолеем мы добра зразумець, чаму прадстаўнікі беларускай інтэлегенцыі апынуліся па розныя бакі ня толькі палітычных межаў, чаму Янка Купала называе сваю п"есу "Тутэйшыя" "т р а г і ч н а -сьмяшлівымі сцэнамі" /разрадка аут.— У./, не зразумеем сэнсу багата якіх дзеяў гэтае п"есы / толькі летась вернутае чытачам/ ды навогул шмат што з рэаліяў тагачаснага жыцьця, тых адрэзкаў гісторыі, якія сёньня хацелі б мы ведаць бяз "белых плямаў".

Чым жа адметная гэтая праца? Найперш тым, што бадай упершыню у самым шырокім культурным, гістарычным, гісторыка-філасофскім кантэксьце ставіцца ды адмыслова вырашаецца праблема сьпецыфікі беларускага сьветагляду, тае сьпецыфікі, якую ўпарта не хацелі заўважаць розныя імперскія навукоўцы зь іх ідэаламі "od morza do morza" ды "Сьвятой Русі" /Заходні ды Усходні вучоныя у "Тутэйшых"/. Паводле І.Абдзіраловіча, гэтая сьпецыфіка разьвівалася з геаграфічных, гістарычных, палітычных ды ідэялягічных асаблівасьцяў становішча Беларусі ў Эўропе. Месьцячыся блізка у сэрцы кантыненту, Беларусь даволі часта аказвалася арэнай сутыкненьняў і, у той жа час, пэўным пунктам раўнавагі розных культурных ды палітычных павеваў. Затым пра "сярэднестатыстычнага тутэйшага" нельга было сказаць, што ён праваслаўны альбо каталік, вуніт альбо язычнік і да т.п.

Вось гэтая "эўрапейская сярэдзіннасьць" прыводзіла ня толькі да таго, што Беларусь /у складзе Вялікага Княства Літоўскага, Рускага ды Жамойцкага/ давала ўзоры дэмакратычных інстытутаў ды плюралізму /талерантнасьці/ эўрапейскага значэньня, але й да пэўнае "правінцыйнасьці" на доўгія стагодзьдзі /для усходняга суседа — Паўночна-Заходні край, для заходняга — "Крэсы всходне"/.

Менавіта паміж гэтымі Сцылай ды Харыбдай Захаду і Усходу ляжыць, паводле І.Абдзіраловіча, гістарычны шлях беларусаў. "Незалежніцтва"? У пэўным сэнсе, так. Сам ён не хаваў сваіх сымпатыяў да ідэі самастойнай беларускай дзяржаўнасьці. Але й не зусім так, бо ён лічыў, што самая па сабе незалежнасьць яшчэ нічога не вырашае, калі не скіраганая на нешта больш высокае ды чалавечае. І з гэтага пункту І.Абдзіраловіч сур"ёзна крытыкуе чыста палітычную місію "незалежнікаў".

Чым жа недаспадобы І.Абдзіраловічу Захад і Усход /пад якім ён разумее ня толькі былую Расійскую імперыю, але й гэтаксама Савецкую Расію/? Перадусім іхным "месіянствам", памкненьнямі пераладкаваць чужое жыцьцё на свой капыл: Захад -- сваім індывідуалізмам і зьняважаю да калектыўнасьці, грамадзкасьці; Усход -- сваім "звышкалектывізмам" зь нівеляваньнем індывідуальнасьці. Але гэта не азначае, што І.Абдзіраловіч варожа ставіцца да Захаду і Усходу. Наадварот. Ён перакананы, што выйсьце — у разумным спалучэньні таго каштоўнага, што ёсьць у заходнім ды ўсходнім тыпах эўрапейскай культуры, а менавіта прынцып вольнага творчага чалавека-калектывіста. І таму зусім натуральна гучыць у кнізе: "Наша пакаленьне павінна стаць апошняй чарадой пад пахмурным пежагнаньнем Скарыны: "І на Ўсходзе, і на заходзе — шукайце!". "Трэці шлях", які прапануе І.Абдзіраловіч,-- гэта шлях творчасьці, шлях паступовага духовага ўзвышэньня чалавека, як адзіны ратунак ад крайнасьцяў "звышкалектывізму" і "звышіндывідуалізму". Цікава, што ў сваіх гуманістычных пошуках І.Абдзіраловіч даволі блізка падыходзіць да некаторых падставовых прынцыпаў марксізму /які ён, між тым, заўзята крытыкаваў/.

У гэнай невялічкай нататцы немагчыма нават закрануць увесь комплекс праблем гэтай багатай на думкі працы. Ды й чытачы самыя зробяць свае высновы.

Зерне кінута пачынальнікамі. Якое жніво будзе ў наступнікаў,-- залежыць ад ашчаднасьці і т в о р ч а с ь ц і сучаснікаў.

УНУК

АДВЕЧНЫМ ШЛЯХАМ

Час, калі трэба журыцца
Душою на сьвежых магілах
Пуста-прынёсшыхся днёў.

М.Багдановіч

/Пасьвячаецца У.І./

Беларусь, як граніца паміж усходам і захадам.
Грунтоўная адзнака беларускай гісторыі -- духоўнае ваганьне паміж усходам і захадам.
Тыповыя адзнакі ўсходу і захаду.
Мэсыянізм усходу і захаду.

Нашы часы -- часы агульнай заблутанасьці, часы паўстаньня праменных, былцам, ідэалаў й іх канечнага зьніканьня праз нядаўгі час... Тое, што раней здавалася чыстым і сьветлым, штодзённа аплятаецца жыцьцёвым брудам і пылам. Так зьнікаюць праменныя ідэалы, пакідаючы роспач і безнадзейнасьць. У такія часы адзінокая чалавечая душа шукае, пераглядаючы ўсё тое, што здавалася каштоўным, сьвятым і жаданым.

1.

На беларускую справу прызвычаіліся глядзець, як на нешта надта нявыразнае, ня маючае ў сабе духу жывога, каторы можа даць беларусам права на законнае сярод іншых народаў існаваньне. У нявыразнасьці беларускай культуры хочуць бачыць духовую сьмерць народу, яго няздольнасьць вызначыць свой уласны ідэал. Фармальна мы павінны згадзіцца, што ў нас невакрэсьлена культура, што ў нас смутны гістарычныя шляхі, але ў гэтым ня можна бачыць духовай беднасьці нашага народу, яго няздольнасьці ўласным крокам ісьці да вытварэньня ўласных формаў жыцьця, -- не, жыцьцёвыя акалічнасьці даводзяць аб іншым, што навет меней здольныя, меней сільныя народы вытварылі культурна- вызначанае жыцьцё. Калі беларускі народ не стварыў выразней культуры, дык гэта дзеля таго, што ў гістарычнай спадчыне яго была вялікая

трагедыя народнага духу, якую перажыць выпала толькі двум-тром эўрапейскім народам: Беларусь ад X веку і да гэтай пары фактычна зьяўляецца полем змаганьня двох кірункаў эўрапейскай, пэўне — арыйскай, культуры — заходняга і ўсходняга. Граніца абодвух уплываў, падзяляючы славянства на два станы, праходзіць праз Беларусь, Украіну і хаваецца ў балканскіх краёх.

Дзесяцёхвяковае ваганьне сьведчыць пра тое, што беларусы, як украінцы і балканскія славяны не маглі шчыра прылучыцца ні да аднаго ні да другога кірунку. Мы не зрабіліся народам усходу, але не прынялі й культуры Зах. Эўропы. За ўвесь час нас пачалі зваць цёмным, дзікім народам.

Толькі па форме мы лічыліся каталікамі, або праваслаўнымі, грамадзянамі Масквы і Расеі, або Польшчы. Направер мы былі благімі сынамі і царквы і касьцёлу, і "ojczyzny" і "отечества". Толькі найбольш дрэнныя, духова-распусныя элемэнты нашага народу, як даўней — шляхта, а ў апошнія часы — частка страціўшай сувязь з народамі інтэлігэнцыі, уцяклі ад беларускага карэньня, пакідаючы народ на свой уласны лёс. І народ застаўся жыць сам па сабе: духовым жыцьцём — з ідэаламі і пераконаньнямі паганскай веры, гаспадарчым — з прадпрадвечнымі прыладамі земляробства: сахой, драўлянай бараной, цэпам і жорнамі, у тым "вечным бэры", аб каторым так жудасна пяе наш беларускі паэт.

Але адмовіўшыся ад карысьці выразнай культуры ў яе поўнасьці, народ схаваў незалежнасьць свайго духу. І вось, зараз, калі набліжаецца вялікі крызіс датыхчасовых ідэалаў, калі ўся культура знаходзіцца ў небясьпецы і гатова развалiцца ў руіны, беларускі народ, — як бышам зьнімаюць з яго векавыя ланцугі, — прабуджаецца да жыцьця, да шуканьня новых ідэалаў, да стварэньня новых падставаў чалавечага жыцьця.

Гэта — праўда, што мы мала маем, гэта — праўда, што мы шукалі па чужых дарогах і, не знайшоўшы, або здрадзілі бацькаўшчыну і шлі да чужынцаў, або вагаліся паміж варожымі кірункамі. Але зараз прыходзяць часы, калі багач зрабіўся бедаком і пойдзе на вялікі шлях шукаць з намі, гаротнымі, новага багацьця, новага чалавечага ідэалу. А з глыбіні вякоў пазірае на нас Скарына, такі-ж вагаўшыся і шукаючы, і, жадаючы нас, кажа: "Над зімнымі хвалямі Дзьвіны я быў візантыйцам — Юрым, а ў Кракаве, куды мяне пацягнула за эўрапейскаю ведай — лацінікам Францішкам. А дапраўды, я ня быў ні Юрым, ні Францішкам, а быў вольным, незалежным духам, якога вы шукаеце, духам агульначалавечым толькі ў беларускай скуры. Шукайце-ж"!

x x x

Ваганьне паміж усходам і захадам і шчырая няпрыхільнасьць ні да аднаго ні да другога — зьяўляецца асноўнаю адзнакаю гісторыі беларускага народу. Прыклад Скарыны, аб якім да гэтай пары няведама, хто ён быў такі, ці каталік, ці праваслаўны, і пэўна, што і той і другі разам, адбівае гэтае зьявішча беларускага духу ў індывідуальнасьці, у душы нашага першага інтэлігента. Гэтую рысу беларуская народная інтэлігэнцыя захавала і да нашай пары, але як бачым, на тое ёсьць гістарычныя прычыны.

У X веку славяншчына прымае хрэст, а разам шмат чаго, як спадчыну з гаспадарсьцьвеннага, эканамічнага і духовага ўстрою Візантыцка-Рымскай Імпэрыі. Заходнія славяны бяруць лацінскі ўзор, ўсходнія — візантыцкі. Беларусь апыняецца паміж варожымі кірункамі. Об"ектыўны стан рэчаў вымагае прыняцьця новае культуры, але гэтая культура ня творыцца арганічна, а накідаецца неперапрацаванай народным духам. Усходнія і заходнія славяны прымаюць эўрапейскую культуру з яе фармальнага боку. Беларусь з гэтага часу пачынае вагацца. Як тая Рагнеда, узятая ў палон кн. Валадзімі – рам, Беларусь павінна хрысьціць сваіх дзяцей пад прымусам на ўсходні ўзор, але выхоўвае іх на стары капыл паганцамі, у нялюбасьці да ўсходняга хрысьціянства. Крывавая барацьба паміж кіеўскімі і полацкімі /беларускімі/ князямі вызначае той час беларускай гісторыі і адбіваецца навет у "Слове аб палку Ігараве", дзе пяецца аб вялікай бойцы на Нямізе, ля Менску. Гэты-ж літэратурны памятнік адбівае і другую рысу тагачасных беларусаў: зрабіўшыся хрысьціянамі, яны не запомнілі аб сваіх старых пераконаньнях; князь Усяслаў Чараўнік — добры хрысьціянін: ён слухае ўтраню ў Полацку, але абярнуўшыся сівым ваўком і бяжыць да кіеўскай Сафіі на абедню.

Прыхільнасьць да старой паганскай веры зрабіла тое, што ў XIII в. Беларусь злучаецца з "паганскай" яшчэ Літвой. Мусі-быць, зьнічлітоўскага князя гарэў ярчэй, чымся крыжы кіеўскага князя і польскага караля.

Часы Гэдыміна, калі кругом пачалося зьбіраньне славянскіх земляў: на ўсходзе — Калітой, на Захадзе — Лакеткам, а асабліва часы Альгерда і Вітаўта даводзяць, што беларускі народ выказаў шмат гаспадарсьцьвеннай, арганізацыйнай здольнасьці. Пасьпех Масквы сапсаваў Літве-Беларусі зьдзейсьніць аб"яднаньне "усея Русі". Візантыцкая культура з яе ідэяй самадзяржаўнасьці дапамагла Маскве стварыць з частак Русі, фінскіх і татарскіх земляў вяліку моцную дзяржаву. Беларускае ваганьне і нявыразнасьць зрабіліся ў тыя часы фатальнымі. Недакрэсьленая палітыка Вітаўта, яго прыхільнасьць да польскага шляхоцтва, яго нявызначаныя адносіны да беларускіх князёў і народу, зрабілі тое, што Беларусь траціць гаспадар – сьцьвенную незалежнасьць, а разам і магчымасьць выказаць свой культурны твар.

Паміралі паганскія багі, а новых так і ня прыгнаў беларускі народ. Прыйшла рэфармацыя, кінуліся беларусы шукаць новае слова, але і новае слова іх не задаволіла. Толькі старыя муры па вёсках і мястэчках сьведчаць, што ў самае сэрца Беларусі прыйшло кальвінскае казаньне, але не затрымалася, памерла. За ім прыйшло каталіцтва. І вось, прыпадкова дзеля чыста-тэрыторыяльнай сумежнасьці то з усходняй, то і з заходняй культурай, беларусы падзяляюцца на дзьве часткі, але застаюцца варожымі і няпрыхільнымі да абедзьвюх.

З гэтага часу ваганьне народнага розуму і сумленьня ня перапыняюцца. Гэтаму ваганьню пачынае адпавядаць і блутаньне па нашым краі дзяржаўнай граніцы. То далёка на ўсход заходзіць яна і ў тых паветах, дзе пяпер запомнілі аб польскім панаваньні, захаваліся граматы і гэрбы "Gospodara Korola ego miłaści słavnaj pamiaci Żykgimonta" і Уладыслава і іншых, то наадварот, у глыбіне Літвы вырастае магільны курган "ваяводы рускага цара" — глыбока у нашай староны гаспадарылі тады казацкія шаблі.

Так плылі вякі. І зноў, на нашай памяці пьюць ваду з Дняпра польскія коні, а праз колькі тыдняў над Бугам і Віслай гараць нялічаная дымныя агні ворагаў і чуваць маркотную балгарскую песьню.

Да нашага часу беларускі народ ня ставіць апору ні ўсходняй ні заходняй хвалі і яны вольна п ракочваюцца над яго галавой. Страціўшы ў сабе вольнага паганца, што маліўся пню, зьліваўся духам з вялікімі сіламі зямлі, пяяў прыгожыя песьні, сустракаючы вясьнянкамі вясну, або хаваючы Купалу, што мог вольна адпавядаць і вольнаму дыханьню ветру і руху свае душы, — страціўшы ўсё гэта, беларус ня ўбачыў нічога прыгожага і ў новым складзе жыцьця. Уплывы захаду і ўсходу ў перакручаных, спэцыфічна славянскіх, часам карыкатурных выразах, круцілі і гвалцілі душу беларуса, толькі прымушаючы яго ўбачыць, што ў чужой скуры заўсёды дрэнна, што трэба вытварыць нешта сваё, роднае, блізкае, арганічнае. Шмат вякоў беларусы вялі змаганьне з чужынскімі варожымі уплывамі за сваю душу, і, здаецца прыбліжаюцца часы, што будзе яна вольнай. Яшчэ ставіць між старажытным ідэалам і кліча беларускі народ, зьняважаны і забіты, ісьці нароўні з іншымі на будоўлю новага агульна-чалавечага ідэалу.

У гэты час, хай будзе нашым праваднiром і сьветачам старажытны Скарына, "доктар лекарскіх навук з слаўнага места Полацку", што хацеў лячыць беларускі народ праменьнямі духоўнай асьветы. Ён на сабе адчуў гвалт чужацкіх культур і ня прызнаў іх сваімі ў сваім сэрцы.

Першы ад усіх пазнаў, што толькі праз разьвіцьцё асабістага і народнага духу дойдзем мы да ўсечалавечага ідэалу, і на мужыцкую простую мову пераклаў Сьв. Кнігу -- тады адзіны праменьчык усечалавечнасьці.

За ім цягнецца карагод, што шукалі свайго ўласнага духу, вагаліся, расчароўваліся і гінулі.

Не знайшоў свае праўды вялікі Адам і загінуў на чужыне з болем у сэрцы; блуталіся рамантыкі, у глыбіні сэрца хаваючы нуду і скаргу. Наша пакаленьне павінна стаць апошняй чарадой пад пахмурным пажагнаньнем Скарыны: " І на ўсходзе і на захадзе — шукайце!"

Даўгія вякі беларусы стаялі на раздарожжы: адзін шлях кіраваўся на захад, другі на ўсход; так нашыя сьцежкі, пачынаючыся разам, расходзіліся ў розныя, праціўныя бакі.

Праўда, вызначанасьць абодвух культурных тыпаў пад уплывам часу вельмі сапсавалася: усходняе жыцьцё прымае заходне-эўрапейскія адзнакі і наадварот; цяпер трудна казаць аб розьніцы, якая існавала між візантызмам і лацінствам, але, у кожным разе, і да гэтай пары моцна адчуваюцца культурныя асобнасьці абодвух тыпаў.

Аб духовым выглядзе ўсходніх славянаў казалі шмат. Найболей выразнаю адзнакаю іх характару зьяўляецца нахіласьць да ўсяго скрайняга, выразнага, ясна-падкрэсьленага. Усходні славянін ня любіць нічога палавіннага, вечна шукае нейкай агульнай, аднапітнай формы, якой і пасьвячае сваё жыцьцё. Выкаваная на візантыцкіх узорах, так вырасла маскоўская гаспадарсьцьвеннасьць, якой былі пасьвечаны ўсе другія бакі культурнага жыцьця краю. Прыхільнасьць да выразнай аб"ядноўчае формы, да аканчальнага і бязумоўнага правядзеньня яе ў жыцьцё вызначылася ў ідэі адзінай палітычнай улады. "Уся ўлада цару" -- гэты покліч так блізкі па свайму палітычнаму зьместу да лёзунгу сучасных усходніх максімалістаў: "Уся ўлада саветам", і ў абодвух выпадках паказвае, што іх дух -- не затрымліваецца на сярэдзіне, што кожную форму трэба правясьці ў найбольшай чыстаце.

"Коль любить -- так без разсудку,
Коль ругнуть — так сгоряча,
Коль рубнуть — так уж сплеча..."

вось, як характарызуе сябе велікарос. Калі ён незадаволены існуючым, дык яго абхоплівае зуда перавярнуць усё дагары нагамі. Такой рысай адзначвалася ўся чыннасьць Пятра, гэта-ж бачым і ў сучаснасьці. Абхапіць ўсё жыцьцё разам, зьмяніць і вялікае і малае, пранікнуць далейшыя куткі жыцьця адною прызнанай формай, адмятаючы бяз ніякага жалю ўсё непадобнае -- ідэя ўсходу ўва ўсіх яго палітычных, соцыяльных і духоўных кірунках.

Усходні чалавек лічыць, што жыцьцё павінна быць вызначаным, што ў ім хаваецца нейкая адзіная праўдзівая сутнасьць, каторую і патрэбна вызначыць. Дзеля гэтага на ўсходзе ня могуць ужыцца дзьве праціўныя ідэі; калі на захадзе барацьба вынікае толькі ў асобныя часы агульнага спалоху і тады па ўсёй зямлі ідзе забойства, гараць вогнішчы з гэрэтыкамі і ворагамі, але потым, супакоіўшыся, варожыя кірункі мірна існуюць разам і знаходзяць кампраміс, згоду,— змаганьне на ўсходзе ідзе да той пары, пакуль ня згіне апошні адкрыты вораг. Там кампрамісу няма, уступкі ня робяцца ні ў адной драбніцы. Дзеля гэтага, на ўсходзе адвеку садзяць у турмы і зьневажаюць чалавека не за дзеі, а за тое, што ён голіць, або ня голіць бараду, або ня так, як трэба, носіць вопратку. Усе драбніцы, усе абставіны жыцьця вымагаюць акрэсьленьня, вызначанасьці. Ува ўсіх павінен быць адзін выгляд, адны перакананьні, адзін погляд на жыцьцё. Гэтым тлумачыцца дзіцячая самапэўнасьць расейскіх камуністых, што яны ўсё жыцьцё пераробяць на адзін капыл. Чуваць, што яны лічаць неабходным стварыць сваю ўласную рэлігію, каб і ў гэтай галіне жыцьцё мела аднолькавы выгляд.

Такія жыцьцёвыя адносіны зусім незразумелы для захаду; ягоная культура, наадварот, уся вырасла на барацьбе з скрайнімі кірункамі, якія захацелі абхапіць жыцьцё цалкам. У Зах.Эўропе ня вытрымала спробы ідэя адзінай рэлігіі: каталіцтва не апанавала ўсіх краёў, а нарадзіла шмат пратэстанцкіх вучэньняў, што далёка разышліся, як ад свайго карэньня, так і між сабой. Не зрэалізавалася ідэя "Сьвяшчэннай імпэрыі", хоць у працягу сярэдніх вякоў гэтае пытаньне стаяла на чарзе. Імпэрыя рассыпалася на 5-6, неспадобных адзін на аднаго гаспадарсьцьвенных арганізмаў, разлучаных географічна і так сама разлучана пайшоўшых у сваім культурным жыцьці.

Такі лёс кожнай шырокай ідэі, якая хоча абхапіць усё жыцьцё: яе ў Зах.Эўропе затруць, скароцяць, абцягнуць тысячамі кампрамісаў. Яшчэ прыклад: эўропэйскі соцыялізм. Другі Інтэрнацыянал, разбураны жыцьцём, цяпер шукае службовае пасады ў канцэлярыях капіталізму. Наагул, у палітычным жыцьці ў праціўнасьць ўсходу, дзе ня можа загінуць прынцып концэнтрацыі ўлады ў адных руках, або ў цара, або ў клясу, на захадзе ўся ўлада падзелена між уладаючымі клясамі, але ніхто ня мае поўнасьці ўлады і ня зусім адапхнуты ад яе. Сіла эканамічная таксама падзелена і ўласнасьці ў народным багацьці зусім не пазбаўлен навет пролетарыят, што зусім немагчыма для забітага, матарыяльна беднага ўсходняга пролетарыяту. Акцыі расейскіх шахтаў, а ў часе вайны і гаспадарсьцьвенных пазычак куплялі францускія пролетары: кухаркі, лакаёўкі, швайцары, звозчыкі; вось чаму цяпер пасьля нацыяналізацыі расейскіх шахтаў і скасаваньня даўгоў яны адчуваюць сябе пакрыўджанымі гаспадарамі расейскага дабра. Ангельскі работнік, можа ня ведаючы аб тым, карыстаў з экспдёатацыі індуса-земляроба, кафра-былдавода; карыстаў прыбыткамі імпэрыялістычнага вырабу і гандлю, каб палепшыць свой дабрабыт: мець кватэру ў 3-4 пакоі, электрычнасьць, газавую печ, піаніна, мяккія мэблі. Так само жыцьцё працівілася разьвіцьцю скрайнасьцяў, ставячы ім апор. Навет такая умеркаваная ідэя, як Ліга Народаў, радзіўшыся ў Амэрыцы, на эўропэйскім грунце пацярпела катастрофу, дзеля таго, што здавалася залішне радыкальнай.

Трэба адзначыць, як цікавае зьявішча заходняга жыцьця, што разьбітае войска прыхільнікаў нейкай ідэі не складае сваёгр аружжа, а, прайграўшы бойку, пачынае існаваць, як звычайны агульна-грамадзкі фактар. Бачым, што па катастрофе каталіцтва, яно існуе і карыстаецца ў нейкай часткі грамадзтва пашанай і падтрыманьнем. Наагул, варожыя кірункі шукаюць паразуменьня, ідуць на згоду, абяцаюцца падтрымліваць адзін аднаго.

З гэтага выплывае нейкі распыл жыцьця, існаваньне шмат асобных, нічым ня зьвязаных часьцінак. Мір, як асобы, так і грамадзянства, ня зьвязаны нейкім аб"яднаньнем. Усё рассыпана, усё падзелена, варожа настроенае жыве разам, не протэстуе. Да часу пакуль няма значнай пераваґі, аснова зах.эўропэйскіх адносін, кампраміс.

x x x

Мы, беларусы, вагаліся між двума культурнымі тыпамі, ня ведаючы да якога прылучыцца. Нам падабалася ўсходняя прастата, шчырасьць, адпаведнасьць выгляду нутранай сутнасьці, якія вызначаюць чалавека ўсходу. Калі ён добры да каго, дык можа палажыць за яго сваю душу; калі ён кажа, што любіць, дык ня зробіць ніякае прыкрасьці. Старажытны прыклад — кіеўскі князь Сьвятаслаў: ён ніколі ня ужываў хітрасьці, здрады. Ідучы на ворагаў, папярэджаў іх: "Іду на вы".

Гэта грунтоўная рыса ўсходу нам вельмі падабалася, але ўгледжваючыся ў жыцьцёвыя аб-

ставіны мы прыкмецілі, што правесьці яе цалкам у жыцьцё — немагчыма. Мы прыкмецілі, што апрача маны карыснай можа быць і ёсьць яшчэ мана сьвятая. Ня толькі дзеля карысьці і з прычыны нізкіх пабуджэньняў, нельга называць сваіх ворагаў — ворагамі, а з прычыны грунтоўнай нявыразнасьці жыцьця, калі часта самыя простыя рэчы трудна называць іх уласнымі іменьнямі. Прыклады на кожным кроку даводзяць нам аб гэтым. Не аб кожнай рэчы можна пэўна сказаць, ці любіш яе, ці не, ці добрая яна, ці благая. Вялікі абшар жыцьця застаецца нявыразным цёмным і толькі з вялікай тугой гэта шэрае можна назваць белым, або чорным.

Тое, што захад уцяміў гэтую праўду, нам вельмі спадабалася і было вельмі прынадна. Заходняе цьвярозае пачуцьцё здавалася нам зусім адпаведным да сапраўдных абставін жыцьця. З гэтага пачуцьця выплывае зах.эўропэйская цярпімасьць да розных кірункаў людзкай думкі і яе праяваў, з гэтага вынікае і тое вельмі прыемнае асабістае захаваньне заходняга эўропэйца, якое сваёй далікатнасьцю так адзначае яго ад простага і грубага усходу.

Дык вось, нам вельмі падабалася і цягнула шчырасьць і вызначанасьць усходу, а з другога боку — большая об"ектыўнасьць і болей чалавечае захаваньне захаду. Жыцьцё вымагала сінтэзу, згарманізаваньня абодвух кірункаў, але гэта, як убачым, зрабілася немагчымым.

У сваёй акрэсьленасьці кірунку, нахілу усё даводзіць да канчатку, усяму даваць аднолькавую форму, усход даводзіць да абсурду. Як драбніца, вышла і тое, што ўсход не прызнаваў нас, як беларусаў, а вымагаў ад нас прыняцьця свайго ўсходняга выгляду, які, па ўсходняму разуменьню, быў абавязковым. "Славянские ручьи сольются в русском море"— вось як падгрунтовавалася абавязковасьць абмаскаліцца. З гэтага вынікае гвалт і ўціск нашай індывіду - альнасьці, з гэтага — гвалтоўнае жаданьне адняць наш твар. Яны ня ўцямілі, што разам з беларушчынай мы трацім і лепшую частку чалавечнасьці.

Нашага вызваленьня, нашага ратунку ад прымусу ўсходу мы чакалі ад захаду. Ён ішоў да нас з прыемнай усьмешкай на ружавых вуснах, і мы гістарычна пазнаёміліся з гэтым ласкавым выглядам. Праўда, нашым бліжэйшым захадам былі славяне, палякі, і заходнія ўплывы у іх спэцыфічна-славянскія выразы, але ўсё-ж гэта быў захад. Прынцып ня толькі ня лічыць шэрае чорным, але сьцерагчыся і белае называць белым быў прыняты і нашымі суседзямі. І глыбокія народныя гістарычныя дасьледзіны навучылі нас, што калі заходні чалавек робіць вам прыемнасьць, дык гэта ня знача, што з яго боку ня будзе прыкрасьці. Яго пацалунак сьведчыць ня толькі аб прыхільнасьці, але і аб магчымасьці здрады, такія ўжо глыбокія, народныя дасьле - дзіны.

Гэтая рыса захаду моцна адчувалася ў яго адносінах да нас. Ён прынёс нам найлепшыя ідэі: гуманістычныя, лібэральныя, дэмакратычныя, але разам з пекнымі словамі заўсёды зьмяшчаліся гвалт духоўны і эканамічны, эксплёатацыя, уціск, зьнявага. Пекныя словы і благія дзеі неяк дзіўна і незразумела для нас ужываліся ў заходнім жыцьці.

Усход гвалціў нас у імя шырокіх заданьняў: у імя зьліцьця ўсіх славянаў, у імя аб"яднаньня пролетарыяту ўсяго сьвету. І гэта ня толькі адзнака маскалёў, а усяго ўсходу нагул, бо навет адзін харвацкі паэт і той кажа, што харваты абновяць сьвет, пойдуць на чале паўстаньня проці "гнілога захаду" і створаць вялікі ўсясьветны культурны сінтэз. А захад не такі, захад такой абмылкі ня зробіць: ён ведае няздольнасьць, немагчымасьць рэалізацыі такіх ідэй. Але практычна адносіны да нас усходу і захаду розьняцца толькі ў драбніцах: не па сутнасьці, а толькі па колькасьці велічыні. Усход адразу захоплівае шмат, захад — па сваёй далікатнасьці — меней. Ніводзін эўропэйскі імпэрыялізм не параўнаецца ў сваіх замерах і плянах з маскоўскім Інтэрнацыяналам, так сама і Варшава нікалі ня квапілася на Маскву, або Прагу, тады як Масква зусім шчыра у сваім славянафільсьцьве хоча валодаць і Прагай і Варшавай і Белградам і Софіяй.

Затое захад — вялікі чалавек на малыя справы і яго здольнасьці моцна адбіваюцца на беларускай шыі. Польшча ня верыць у сваё славянскае прызваньне, яе мэсыянізм — усходняга капыла, яго творца — беларус па крыві — Міцкевіч. Але для сапраўднага паляка яго мары — так, пекныя словы, а арганічна зразумелай і прыемнай польскаму сэрцу засталася " idea jagiellońska", вельмі далёкая ад міцкевічаўскага мэсыянізму, толькі штучна ім прыаздобленая. Тут справа не ідзе аб усім сьвеце, аб усіх славянах, не — Польшча хоча быць "od morza do morza".

І вось ідзе гвалт над нашымі душамі, бо мы прыпадкова апынуліся так сама паміж абодвума морамі. Тут захад ідзе з усей жорсткасьцю усходу: гвалт, прымус, зьдзек, вырываньне душы беларуса ідзе разам з усімі атрыбутамі прыемнага заходняга твару.

x x x

За доўгія вякі гнёту і зьдзеку над нашай душой мы ўцямілі, што якую скуру сілком не накінь чалавеку, ён застанецца незадаволены, бо заўсёды ён захоча перш-на-перш быць самім сабой, чалавекам, а не замарожаным каталіком, або праваслаўным, выгаленым на адзін капыл расейцам, ці палякам, прававерным буржуём, ці камуністым. У гэтыя цесныя мізэрныя рамкі не ўсадзіць вялікай душы чалавека. Векавое дасьвядчэньне кажа нам, што вольнага разьвіцьця нашага духу не запаўняе ні заходняя ні ўсходняя культура, бо яны абяртаюцца ў формах гвалтоўнага, людаежнага мэсыянізму і розьніца між імі толькі ў назовах, лёзунгах, а іх ціскаючыя ланцугі — аднолькавы для нашага духу.

Трэба шукаць на другіх шляхох...

Каб запэўніць нашаму народу вольную творчасьць ува ўсіх галінах жыцьця, трэба стварыць і адпаведныя, свае, беларускія формы жыцьця. Гэта-ж зусім ясна, але ў сьветлым імкненьні духовага адраджэньня хаваецца і вялікая небясьпека: каб як замест чужацкіх мэсыянізмаў не стварыць свайго ўласнага, каб як, знойдзеныя формы новага беларускага жыцьця, не зрабіліся для нас саміх вялікай турмой і зьдзекам. Бо на прыкладзе чужацкіх мэсыянізмаў мы бачылі, як страшэнна сьціскае жыцьцё атрымаўшая неакрэсьленую ўладу форма. З нашага высокага парыву індывідуальнага і народнага адраджэньня ня створым-жа гвалту і енку ні для іншых, ні для саміх сябе: не павінна быць беларускага мэсыянізму. І ў вялікім і малым, і для сваіх і чужых, ён — прымус, зьдзек і сьмерць. Уласным коштам — мільёнамі сьмерцяў, хваробы, нуды служылі мы чужацкім мэсыянізмам. Не на гэтай падставе збудуем нашу будучыню.

Трэба шукаць на другіх шляхох.

Трэба пазнаць, дзеля чаго сучаснае жыцьцё нашых суседзяў прыняло такія сьціскаючыя, гвалтаўнічыя, бяздушныя формы.

ІГНАТ АБДЗІРАЛОВІЧ

(ПРАЦЯГ У НАСТУПНЫМ НУМАРЫ)

РЭДАКЦЫЯ УСЬЦЕШАНАЯ

Паслухаўшыся нашага бюлетэня ды здаровага сэнсу, выдавецтва "Мастацкая літаратура" нарэшце зьняло вэта зь лірыкі маладога Карла Маркса: праз тыдзень пасьля выхаду 3-га нумара "Супольнасьці" класік у перакладзе В.Сёмухі зьявіўся ў кнігарнях. Сьпяшайцеся набыць унікальнае выданьне — яно сьведчыць аб перамозе дэмакратызацыі на Беларусі.

НАШ АДРАС: МІНСК, 220050, АБАНЕНТНАЯ СКРЫНЯ № 224

1

2

3

4

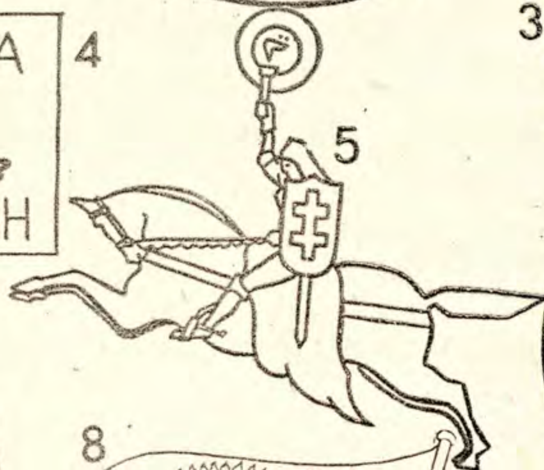

5

6

7

8

9

10

ТАВАРЫСТВА БАЦЬКАЎШЧЫНА (1918)

ЧАСОПІС "САКАВІК"(1947)

10 ЧАСОПІС "ШЛЯХ МОЛАДЗІ" 1938 ВІЛЬНЯ

1. МАЛЮНАК "ПАГОНІ"

2. БЕЛАРУСКІ КААПЭРАТЫЎНА-ГАСПАДАРЧЫ САМАПОМАЧ 1934 /МАЛ. Я.ДРАЗДОВІЧА/

3 БЕЛАРУСКАЕ СТУДЭНЦКАЕ ЗГУРТАВАНЬНЕ (1946)

4 БЕЛАРУСКІЯ СКАУТЫ (1947)

5 ЗГУРТАВАНЬНЕ БЕЛАРУСКАЕ МОЛАДЗІ БЕЛАРУСКАЕ СТУДЭНЦКАЕ ТАВАРЫСТВА Ў ЗША (1954)

6 ПЯЧАТКА 1-ГА НАРОДНАГА САКРАТАРЫЯТА БНР

7 ВАРЫЯНТ МАЛЮНКА "ПАГОНІ"

8 БЕЛАРУСКАЕ /КРЫВІЦКАЕ/ КУЛЬТУРНАЕ ТАВАРЫСТВА ІМЯ ФР. СКАРЫНЫ /ПРАГА 1935/

9 КАМІТЭТ СУВЯЗІ БЫЛЫХ БЕЛАРУСКІХ ВАЙСКОЎЦАЎ /1980/

ГАРТАЮЧЫ КЛАСІКАЎ...

Кожны новы палітычны лідэр нашай краіны, прыходзячы да ўлады, абвінавачваў свайго папярэдніка ў адыходзе ад ленінскіх прынцыпаў і абвяшчаў новую сапраўдную эру ленінізму.
Але, відаць, дарма нашыя кіраўнікі дакаралі адзін аднаго...
Меркуйце самі.

1918 год, вясна, сусьветная рэвалюцыя, на якую так спадзяваліся, не сьпяшаецца і таму: "Пакуль у Германіі рэвалюцыя яшчэ марудзіць "разрадзіцца", нашая задача — вучыцца дзяржаўнаму капіталізму ў немцаў, усімі сіламі пераймаць яго, не шкадаваць дыктатарскіх прыёмаў для таго каб паскорыць гэтае перайманьне яшчэ больш, чым Пётр паскараў перайманьне заходніцтва варварскай Русьсю, не спыняючыся перад варварскімі сродкамі барацьбы супраць варварства." Дакладна гэтыя ж словы Ленін паўтарае і ў 1921 годзе.

Напярэдадні рэвалюцыі, верасень 1917 году: "...вялікія буржуазныя рэвалюцыянеры Францыі 125 гадоў таму зрабілі сваю рэвалюцыю вялікай праз тэрор супраць усіх прыгнятальнікаў, і памешчыкаў, і капіталістаў!"

А вось некалькі трапных словаў пра свабоду друку: "Мы і раней казалі, што закрыем буржуазныя газэты, калі возьмем уладу ў рукі. Цярпець існаваньне гэтых газэт, значыць перастаць быць сацыялістам" /кастрычнік 1917 г./

Сацыялістамі бальшавікі засталіся, газэты закрылі. Трэба было далей замацоўваць уладу. Але якім чынам?

"Навуковае паняцьце дыктатуры азначае ні што іншае, як нічым не абмежаваную, ніякімі законамі, ніякімі абсалютна правіламі ўладу, якая абапіраецца непасрэдна на гвалт" /1920 год/.

Красавік 1918, у працы Леніна "Чарговыя задачы Савецкай улады": "Ці нязгул сумяшчальна прызначэньне асобных людзей, якім даюцца неабмежаваныя паўнамоцтвы дыктатараў, з карэннымі асновамі Савецкай улады..?" І тут жа ж адказ: "...абсалютна ніякай прынцыповай супярэчнасьці паміж савецкім /г.зн. сацыялістычным/ дэмакратызмам і выкарыстаньнем дыктатарскай улады асобных людзей няма."

У 1918 годзе былі створаны прамысловыя суды, і ўжо 1 красавіка 1918 на пасяджэньні ВСНХ Ленін сказаў: "Што ж тычыцца карных мер за незахаваньне працоўнай дысцыпліны, то яны павінны быць больш строгімі. Неабходна кара аж да турэмнага зьняволеньня. Звальненьне з завода таксама можа быць, але характар яго цалкам зьмяняецца. Пры капіталістычным ладзе звальненьне было парушэньнем грамадзянскай зьдзелкі. Зараз пры парушэньні працоўнай дысцыпліны, асабліва пасьля ўвядзеньня працоўнага абавязку, учыняецца ўжо крымінальнае злачынства, і за гэта павінна быць пэўнае пакараньне".

У той жа ж час зьяўляюцца і канцэнтрацыйныя лягеры, і спэцыяльныя пастановы-інструкцыі па іх дзейнасьці.

"Даручыць Склянскаму, Маркову, Пятроўскаму і Дзяржынскаму неадкладна арыштаваць некалькіх членаў выканкомаў і камбедаў у тых мясцовасьцях, дзе расчыстка сьнегу вядзецца не зусім здавальняюча. У тых жа ж мясцовасьцях узяць закладнікаў з сялян з тым, што, калі расчыстка сьнегу ня будзе праведзена, яны будуць расстраляныя. /з пастановы аб праве вынясеньня прысудаў ВЧК і рэвалюцыйнымі трыбуналамі. 1919 люты/

Зь ліста т.Фёдараву 9 жніўня 1918г.: "В Нижнем, явно готовится белогвардейское восстание. Надо напрячь все силы, составить тройку диктаторов /Вас, Маркина и др./, навести тотчас массовый террор, расстрелять и вывести сотни проституток, спаивающих солдат, бывших офицеров и т.п.

Ни минуты промедления...

Надо действовать вовсю: массовые обыски. Расстрелы за хранение оружия. Массовый вывоз меньшевиков и ненадёжных".

Тэлеграма ў Саратаў, т.Пайкесу:
"...расстрэльваць /.../ нікога не пытаючы і не дапушчаючы ідыёцкай валакіты..." /22 жніўня 1918/.

У Прэзідыум Маскоўскай Рады рабочых і сялянскіх дэпутатаў:

"Дорогие товарищи! Вынужден по совести сказать, что ваше постановление так политически безграмотно и так глупо, что вызывает тошноту. Так поступают только капризные барышни и глупенькие русские интеллигенты.

Простите за откровенное выражение моего мнения и примите коммунистический привет от надеющегося, что вас проучат тюрьмой за бездействие" /12 кастрычніка 1918/.

Максіму Горкаму ў адказ адносна арыштаў інтэлігенцыі: "Короленко ведь почти меньшевик. Жалкий мещанин, пленённый буржуазными предрассудками". "Нет, таким "талантам" не грех посидеть недельки в тюрьме". "Интеллектуальные силы рабочих и крестьян растут и крепнут в борьбе за свержение буржуазии и её пособников, интеллигентиков, лакеев капитала, мнящих себя мозгом нации. На деле это не мозг, а говно" /15 верасьня 1919/.

З пастановы СТО аб узмацненьні пакараньня за парушэньне правілаў карыстаньня чыгункай 15 красавіка 1921 г.: "Асобы, якія едуць на паравозах і тармазных пляцоўках падлягаюць неадкладнаму арышту і накіраваньню ў мясцовыя ЧК на прадмет далейшага накіраваньня іх у канцэнтрацыйны лягер тэрмінам да 5 год".

Смольны, Зіноўеву:

"Знакаміты фізіёляг Паўлаў просіцца за мяжу. Адпусьціць за мяжу Паўлава наўрад ці рацыянальна, таму што ён і раней выказваўся ў тым сэнсе, што будучы праўдзівым чалавекам, ня зможа, калі ўзьнікнуць адпаведныя размовы, ня выказацца супраць Савецкай улады і камунізму ў Расіі.

Таму пажадана было б, як выключэньне, даць яму звышнармальны паёк" /25 чэрвеня 1920/.

"Прашу вас сабраць нараду наркомаў — аб аздараўленьні заводаў і фабрык шляхам скарачэньня колькасьці едакоў" /12 красавіка 1921/.

Савету Працы і Абароны:

"Марудна афармлялі заказ на водныя турбіны! /.../ Гэта абуральна! Абавязкова знайдзіце вінаватых, каб мы гэтых паскуднікаў маглі згнаіць у турме" /13 верасьня 1921/.

Небарака прафэсар Ціхвінскі, кіраўнік петраградзкіх лябараторый Галоўнага нафтавага камітэту. Адной фразы Ільіча было дастаткова: "Ціхвінскі не выпадкова арыштаваны: хімія і контррэвалюцыя не выключаюць адзін аднаго" /верасень 1921/. Расстраляны ў тым жа ж годзе.

У Галоўнае Упраўленьне вугальнай прамысловасьці:

"Ёсьць некаторыя сумненьні ў мэтазгоднасьці выкарыстаньня ўрубавых машын. Той вытворчы эфект, якога чакае ад прымяненьня ўрубавых машын т.Пятакоў відавочна перабольшаны. Кіркай лепш і танней" /жнівень 1921/.

Пачынаецца выгнаньне прафэсуры.

Каменеву і Сталіну:

"Звольніць з МВТУ 20-40 прафэсараў. Яны нас водзяць за нос" /21 лютага 1922/.

1922 год. Ленін піша Курскаму: "т.Курскі! /.../ Дасылаю Вам накід дадатковага параграфа Крымінальнага Кодэкса. /.../ Асноўная думка, спадзяюся, ясная, нягледзячы на ўсе недахопы чарнякa: адкрыта выставіць прынцыповае і палітычна праўдзівае /а ня толькі юрыдычна-вузкае/ палажэньне, якое матывуе сутнасьць і апраўданьне тэрору, яго неабходнасьць, яго межы. Суд павінен не ліквідаваць тэрор; абяцаць гэта было б самападманам, а абгрунтаваць і ўзаконіць яго прынцыпова, ясна, бяз фальшу і без прыхарошваньняў. Фармуляваць трэба як мага шырэй, бо толькі рэвалюцыйная правасьвядомасьць і рэвалюцыйнае сумленьне паставіць умовы прымяненьня на справе, больш ці менш шырака.

Варыянт 1.
Прапаганда, альбо агітацыя, альбо ўдзел у арганізацыі, альбо садзеяньне арганізацыям, што дзейнічаюць /прапаганда і агітацыя/ у кірунку дапамогі той частцы міжнароднай буржуазіі, якая не прызнае раўнапраўя камуністычнай сістэмы,

што прыходзіць на зьмену капіталізму,караецца вышэйшай мерай пакараньня, з заменай, у выпадку зьмякчальных віну акалічнасьцяў,пазбаўленьнем свабоды альбо высылкай за мяжу...".
У будучым знакаміты 58 артыкул.

І на заканчэньне — два нягромкія акорды. Першы зь іх выклікае сьлёзы, другі — таксама.

т.Уншліхту:

"Талоснасьць рэвалюцыйных трыбуналаў /ужо/ не абавязковая. Склад іх узмацніць Вашымі людзьмі, узмацніць іх усялякую сувязь з ВЧК, узмацніць хуткасьць і сілу іх рэпрэсій. Перамоўце з Сталіным, пакажыце яму гэты ліст"/31 студзеня 1922/.

т.Каменеву:

"Ці ня можаце Вы паклапаціцца, каб пасадзілі кветкі на магіле Інэсы Арманд?" /24 красавіка 1921/.

Публікуючы гэты артыкул, мы карысталіся матар"яламі аднаго з нашых карэспандэнтаў, а таксама публікацыяй В.Ярафеева у газэце "Согласие" № 5, 1989г.

Некаторыя цытаты пададзены без перакладу, з тым, каб чытач лепш адчуў своеасаблівасьці стылю Уладзіміра Ільіча Леніна.

ПЕСЬНЯ ЗЬ МІНУЎШЧЫНЫ

Не зусім традыцыйная для апошняга пакаленьня беларусаў песьня. Аўтар — малады бард з Воршы Андрэй Мельнікаў-- нядаўна пачаў гаварыць ды пісаць па-беларуску, таму натуральна, што у вершах ёсьць пэўныя моўныя хібы. Але самае каштоўнае, на нашую думку, у гэтай песьні — цэльнасьць мэлёдыі і словаў, эмацыйнасьць, нечаканасьць і караткевіцкае адчуваньне гісторыі, мінуўшчыны.

Над краінай -- хмары, хмары...
Крыкнеш гучна — глуха,глуха...
Нашыя надзеі-мары
Замятае завіруха.
Жах у чалавечым сэрцы.
Цемра у краі даўгачасна.
Толькі у тваім ваконцы,
У ім адным,сьвятло ня згасла.

Выйдзі, ясна панна,
Выйдзі, мая кахана.
Я цябе чакаю у парку,
І са мною мае коні,
Што па снезе ад фальварку
Да нязрадзіўшага войску
Панясуць нас шпарка-шпарка.
І ніхто нас не дагоніць.

Цераз пожні, церез пушчы,
Міма вёсак, міма вежаў,
Міма замкаў старажытных
Да мясьцін, дзе нас сустрэнуць,
Да мясьцін, дзе падтрымаюць
Нашы сябры-аднадумцы
З усёй Рэчы Паспалітае.

Па расьцерзанай Айчыне
Чужаземны Войскі рышчуць.
Крумкачы спраўляюць трызну,
Але зьнікнуць папялішчы.
Незалежнасьці паходня
У нас і гонар, і сумленьне.
Пад харугвамі з "Пагоняй",
Пад сьцягамі "Адраджэньня"

Прыйдзем, ясна панна,
Прыйдзем, мая кахана,
З нашым войскам незалежным
Да сваёй зямлі адзінай.

Вернем лясы і паркі,
Вернем свае фальваркі.
І калісьці непазьбежна
Мы адродзім усю краіну.

Нашыя маёнткі у пушчах,
Нашы вёскі, нашы вежы,
Нашы замкі старажытныя.
Ад Балтыку і да Крыму,
Да мясьцін, дзе падтрымаюць
Нашы сябры-аднадумцы
З усёй Рэчы Паспалітае.

«СОРАМНА НЕФАРМАЛАМ...»

Нядаўна пабачыў сьвет 6-ты нумар беларускамоўнай "Беларускай трыбуны". Я і раней скептычна ставіўся да гэтага выданьня, бо ягоны узровень не падымаўся вышэй перадрукаў з розных крыніц і скандальнай хронікі. Але гэты выпуск выклікаў проста абурэньне. Цяпер рэдакцыя замахнулася у сваім шырпатрэбе на нашую гістарычную спадчыну. Першая падборка -- гэта акуратна перадрукаваны артыкул з часопіса"Крывіч" № 1/7/ за 1924 г., які быў зьмешчаны на 87 - 88 старонках пад псэўданімам В.Л-скі. Не, перапрашаю, я памыліўся, не акуратна перадрукаваны, а хутчэй кудасна пакрэмзаны з тым, каб упліхчыць яго у рамкі "выданьня". У выніку атрымалася нейкая макуха, у якой траціцца навуковы і дакумэнтальны падыход аўтара. Такі зьнявечаны твор ня варты подпісу В.Ластоўскага.

Акрамя таго, рэдакцыя палічыла магчымым самабытную мову аўтара замяніць"сучаснай нефармальнай". Пэўна пачынаць знаёміць чытача з В.Ластоўскім трэба ня з гэтага адерванага ад часу артыкула. У таго ж аўтара ёсьць больш значныя творы. Вось што у 1913 г. пісаў пра Ластоўскага Максім Багдановіч: "Власт надрукаваў усяго 3-4 рэчы, але кожную можна узяць за прыклад, як трэба пісаць?".

Мне здаецца "трыбуністы" проста ня здолелі падысьці да працы больш сур"ёзна, чым абразілі ня толькі Ластоўскага, але і нас, чытачоў.

Яшчэ большае абурэньне выклікаў пададзены "жыцьцяпіс". Сорамна нефармалам у якасьці галоўнай крыніцы браць БелСЭ, выдадзеную у 1972г. Ды яшчэ там, дзе гутарка ідзе пра беларускі буржуазны нацыяналізм. Рэдакцыя безсаромна зрабіла перадрук, зьмяніўшы толькі сэнс некаторых словаў на адваротны. Вось прыклад: на старонцы

287 б-га тома БелСЭ чытаем: "Ластоўскі Вацлаў Юсьцінавіч /20.10.1883, фальварак Калесьнікі Дзісенскага пав. Віленскай губ. — 1938/, гісторык і публіцыст, адзін з ідэёлягаў беларускага нацыяналізму. Зь сям'і дробнага арандатара". А вось як гэты кавалак падае "трыбуна": "Нарадзіўся ў фальварку Калесьнікі Дзісенскага павету Віленскай губэрніі ў сям'і дробнага арандатара. Гісторык, публіцыст, адзін з ідэёлягаў беларускага нацыянальнага руху.".

Інакш, як крадзежам гэта не назавеш.

Алесь Жынкін.

БУЧЫМСЯ МОВЕ

У якіх выпадках назоўнікі мужчынскага роду з чыстай асновай у родным склоне адзіночнага ліку маюць канчатак -а/я/, а ў якіх выпадках — канчатак -у/ю/?

I. -а/я/ маюць назоўнікі,якія азначаюць прадметы непадзельныя. Частка іх ня можа звацца імем цэлага прадмету:

а/ прадметы жывыя: сына, брата, ката, зубра;
б/ дрэвы, расьліны: дуба, клёна, васілька, аўса, пня, сланечніка;
в/ рэчы й прылады: сшытка, стала, бота, тэлевізара;
г/ назовы частак цела: локця, пальца, лоа, языка /але твару/;
д/ назовы месяцаў і дзён тыдня: кастрычніка, сьнежня... панядзелка, аўторка...
е/ назовы мераў, грошай: мэтра, літра, рубля;
ж/ тэрміны /асабліва з суфіксам -нік/: дзеяслова, назоўніка, дзейніка...
з/ памяншальныя: лясочка, кавалачка, садочка.

II. -у/ю/ ставіцца ў назоўніках мужчынскага роду, калі яны азначаюць прадметы падзельныя:

а/ назовы рэчываў, матэр"ялаў і зьяваў прыроды: пяску, цэмэнту, цукру, вугалю, дажджу, туману, агню, дыму, грому, ветру;
б/ разумовыя /абстрактныя/ паняцьці: клопату, розуму, болю, жалю, суму, страху, голасу, запалу, поступу, факту, друку;
в/ прадметы зборныя: люду, натоўпу, народу, лесу, гаю;
г/ у назоўніках іншамоўнага паходжаньня: дакумэнту, тому, пляцу, інстытуту, Мадрыду, Парыжу, Рыму;
д/ у такіх словах, як: краю, сьвету, сьледу.

I. Некаторыя назоўнікі могуць мець канчаткі і -а/я/, і -у/ю/: з маста — з мосту; каля дуба /дрэва/, але: стол з дубу /матэр"ял/.

II. У геаграфічных назовах у адных выпадках дазваляецца канчатак -у/ю/, у другіх — -а/я/, а ў трэціх тыя й тыя: зь Менску, Слуцку, Полацку, але з Барысава, зь Міра, з Гомелю й Гомеля.

Ад рэдакцыі: Мова павінна быць чыстая і пісьменная. У гэтым сэнсе "Супольнасьць" падзяляе думку публікаткі студэнтаў Канфэдэрацыі Беларускіх Суполак "Студэнцкая думка". Мы і надалей будзем зьмяшчаць моўныя гутаркі ў разьдзеле "Вучымся мове".

ЗВАРОТ ДА СУМЛЕНЬНЯ

Вайсковец, кім бы ты ня быў: афіцэр ці шарангковы; зь якога б ты народу ня выйшаў, задумайся на хвіліну... шчырую размову прапануе табе афіцэр Узброеных Сіл, г.зн. такі ж як і ты.

Пачнем з прынцыпу пабудовы войска. Чаму ты служыш на Беларусі?! Чаму не знайшлося табе месца на тваёй Бацькаўшчыне? Ці ня лепей табе было б служыць на зямлі тваіх бацькоў, дзе й ты сам нарадзіўся?! Менавіта таму цябе і заслалі далей ад роднай хаты, каб тут ты быў чужынцам! Хай гэтае слова ня крыўдзіць цябе. Але ж ці стаў бы грузін-вайсковец бязьлітасна секчы сваіх братоў грузінаў? Наўрад ці так! Усё гэта добра ведалі тыя, хто зацьвярджаў "экстэрнтарыяльны" прынцып пабудовы войска! Спасылаючыся пры гэтым, што такі прынцып будзе садзейнічаць выхаваньню ў кожным з нас інтэрнацыяналіста. Гэта былі словы. На справе атрымалася, што вырошчваюць з нас манкуртаў!

Пры ўсім гэтым ніводзін разумны чалавек на Беларусі не назаве цябе акупантам. Бо ўсе разумеюць: ня ты ў гэтым павінны. Дык калі ёсьць у цябе сумленьне, — ня стань паслухмянай дубінкай у руках тых, хто давёў краіну да крызісу, хто проста фізічна няздольны нешта перасэнсаваць. Зараз ты разам з намі дзеліш забруджаныя радыёнуклідамі паветра ды харч... За што беларусам такая доля, за ветлівасьць і дэоразьчулівасьць?! Ты гэта ўсё і сам ведаеш. Дык ці ўздымецца ў цябе рука на тых людзей, якія стварылі БНФ?

Ты спаслешся на загад. Але ж, згодна інструкцыяў таго ж Міністэрства абароны Саюза, асоба, што выканала загад, які прывёў да цяжкіх вынікаў /напрыклад: чалавечых ахвяраў/ можа быць прыцягнутая да адказу. У той жа час Вайсковы Статут патрабуе выкананьня загаду ў любым выпадку.

Загад загадам, але ці не закатуе цябе потым уласнае сумленьне?!

Па даручэньні Вольнага Згуртаваньня Вайскоўцаў /Менск/ Алесь Лісяня.

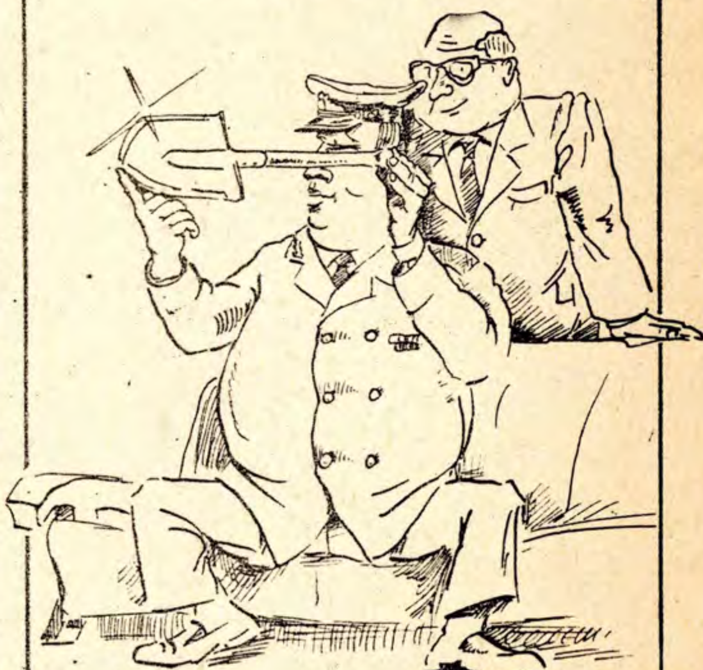

Рад-у: Рэкамэндую — ідэальны сродак дэмакратызацыі грамадзтва.
Сак-у: Та-ак, цудоўная рэч... Мы з таварышамі даўно меркавалі каб набыць партыю для Беларусі.

* * *

" 235, ... ну, скажам 270" — вылецела раптам з вуснаў ... Старшыні Вярхоўнага Савету БССР І.Я.Навуменкі пры падліку галасоў пад час апошняе сэсіі.

Адзіная недарэчнасьць у гэтым узоры "беларускага парлямэнтарызму" — гэта не адключаны ў час мікрафон.